

СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ИСЛОМГА НИСБАТАН СИЁСАТИ

Allayorova Sayohat Uralovna

Surxondaryo Yuridik texnikumi.

+998(93) - 069 - 49 – 72

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20681770>

Аннотация. Мақолада Совет ҳокимиятининг исломга нисбатан сиёсатининг мураккаб тарихини кузатар эканмиз, биз куч, мафкура ва чидамликнинг таъсирчан ҳикоясини топамиз. Совет Иттифоқи 1917-йилда ташкил топганидан то 1991-йилда парчаланишигача, диннинг роли билан, хусусан, мусулмон аҳолиси контекстида кураш олиб борди. Вақт бўйлаб жараён нафақат давлат томонидан қўлланиладиган ривожланаётган стратегияларни, балки бу сиёсатларнинг мусулмон жамоаларига чуқур таъсирини ва пост-совет ландшафтини шакллантиришида давом этаётган абадий меросни ҳам ёритади. Болшевиклар инқилоби ва унинг дастлабки йиллари ундан кейинги агрессив секуляризация кампанияси учун замин яратилганлиги таҳлил этилган.

Калит сўзи: Совет Иттифоқи, сиёсатининг мураккаб тарихи, совет тузумига қаршилик кўрсатиши, иймон-эътиқоди оёқ ости қилинган мусулмон аҳоли, мусулмон жамияти ичидагиларни бостириши, Масжидлар мунтазам равишда ёпилиши, дин пешволарининг қаттиқ таъқибга олиниши, Ленин бошчилигида Совет ҳукумати жангари атеизм йўлига ўтиши.

Янги Ўзбекистон тарихининг кейинги йилларида амалга оширилаётган ислохотлар натижасида очиқлик, ошкоралик ва диний қадриятларнинг замон талаблари доирасида тикланиши туфайли илмий тадқиқот объекти сифатида кенг ўрганилаётган тадқиқ этилаётган даврларидан бири ҳам бу Совет даврининг дин ва диний қадриятларга бўлган муносабати тарихидир. Ҳозирги кунда совет даври тарихини ўрганишда чуқур илмий таҳлил ва тарихийликка асосланган объектив илмий тадқиқотни олиб бориш ва илмий хулосалар чиқариш тарихий тадқиқотларнинг энг муҳим вазифаларидан бири саналади.

Шунингдек, бу давр тарихини ўрганишнинг муҳим соҳаларидан бири диний масала билан боғлиқ совет ҳукуматининг фаолиятини тадқиқ этишдир¹.

Совет ҳокимиятининг исломга нисбатан сиёсатининг мураккаб тарихини кузатар эканмиз, биз куч, мафкура ва чидамликнинг таъсирчан ҳикоясини топамиз. Совет Иттифоқи 1917-йилда ташкил топганидан то 1991-йилда парчаланишигача, диннинг роли билан, хусусан, мусулмон аҳолиси контекстида кураш олиб борди. Вақт бўйлаб жараён нафақат давлат томонидан қўлланиладиган ривожланаётган стратегияларни, балки бу сиёсатларнинг мусулмон жамоаларига чуқур таъсирини ва постсовет ландшафтини шакллантиришида давом этаётган абадий меросни ҳам ёритади. Болшевиклар инқилоби ва унинг дастлабки йиллари ундан кейинги агрессив секуляризация кампанияси учун замин яратди.

¹ Олломурадов, Н. (2022). Совет ҳукуматининг динга муносабати ва унинг зарарли томонлари. Ижодкор ўқитувчи илмий услубий журнал.

Владимир Ленин бошчилигида Совет ҳукумати жангари атеизм йўлига ўтди, диний муассасалар, жумладан, масжидларни марксистик-ленинча қарашларга тўсиқ сифатида қаради. Динга бўлган бундай ёндашув янги совет тузумига қаршилик кўрсатишнинг барча манбаларини йўқ қилишга қаратилган кенг қўламли саъйи- ҳаракатларга асосланган эди.

Бинобарин, масжидлар ёпилди, дин пешволари таъқиб қилинди ва диний таълим тўхтатилди. Иосиф Сталин даври бу қатағонни кучайтирди, диний эътиқод Совет ҳокимиятига тўғридан-тўғри эътироз сифатида қаралди. Бу йилларда диний урф-одатларни, жумладан, мусулмон жамияти ичидагиларни бостириш энг юқори чўққига чиқди.

Масжидлар мунтазам равишда ёпилди, дин пешволари қаттиқ таъқиб қилинди ва диний таълим фаол равишда тўхтатилди. Шунга қарамай,

Аввало, иймон-эътиқоди оёқ ости қилинган мусулмон аҳоли совет ҳукуматида қарши аёвсиз қуролли кураш майдонига кирди. Иккинчидан, тинимсиз давом этган қуролли тўқнашувлар ўлкада очарчиликни келтириб чиқарди ва хўжаликни бутунлай издан чиқарди. Диний муассаса ва ташкилотларнинг моддий таянчи бўлган вақф мулкларининг болшевиклар томонидан давлат ҳисобига мусодара қилиниши улар фаолиятининг деярли тўхтаб қолишига олиб келди.

Туркистондаги аҳолининг анча қисмини вақфкор деҳқонлар ташкил етиб, улар ўзларининг тирикчилик манбаидан ажралиб қолган эдилар. Маъориф ва маданият муассасалари ҳам вақфдан келадиган даромад ҳисобидан таъминланар эди. Ушбу ўзига хос жиҳатларни ҳисобга олган совет ҳукумати вақфларни диний муассасалар ихтиёрига қайтариш, диндорларга бир қадар эркинлик бериш, мадраса мударрислари ва масжид имомларидан таълим тизимини қайта изга солишда фойдаланишга мажбур бўлди. Шу сабабли 1922-1923 йилларда вақфлар диний муассаса ва ташкилотларга қайтарилди ва улар фаолиятига рухсат берилганди.

Совет ҳукуматининг динга муносабатида шафқатсиз ва ашаддий кураш олиб бориш йўлидан чекиниши вақтинчалик бўлиб, келгусида диндорларга ва диний муассасаларга кўп йиллар давомида ўзларини ўнглаб ололмайдиган даражада зарба бериш кўзда тутилганди.

Иккинчи жаҳон урушига қадар бўлган даврда совет ҳокимиятининг мусулмон муассаса ва ташкилотларига, диндорларга муносабати давр тақозоси билан гоҳ юмшаб, гоҳ шафқатсиз турда олиб турганлиги, "социалистик қурилиш" авж олдирилган йилларда эса ўта кескинлашганлиги яққол кўринади. 1926 - 1927 йилларда совет ҳокимия тининг диний сиёсатида кескин бурилиш босқичи бошланиб, бу жараён 1941 -йилгача, яъни СССР

Иккинчи жаҳон урушига тортилгунига адар узлуксиз давом етиб турди. Мамлакат бўйлаб «худосизлик учун кураш» ҳаракати бошланди. СССР республикаларида дахрийликни тарғиб қиладиган, ҳар қандай динни янгилик ва ислохотлар душмани, эскилик сарқити сифатида қоралайдиган матбуот органларига асос солинди.

Собиқ иттифоқ даврида миллий масалалар билан бирга диний масала, диний эътиқод масалалари ва СССРнинг махсус идоралар томонидан таъзйиққа олиниши узок йиллар давомида чуқурлашиб борди, булардан кўзланган асосий мақсад эса миллий ва диний кадрларнинг йўқ қилиниши билан боғлиқ сиёсат эди.

Бироқ халқимизнинг миллий ва диний эътиқод ва урф-одатларга миллий кадриятларга чуқур ҳурмат билан муносабатда бўлишни мустабид тузум сиёсатининг натижа беришига йўл қўймади. Мустақиллик йилларида мазкур соҳаларда давлатимиз ва ҳукуматимиз томонидан амалга ошириб борилган ислоҳотлар ва виждон эркинлиги борасида қабул қилинган қатор қонунлар, миллий маъданий марказларнинг ташкил этилиши ва барча диний ва миллий кадриятларнинг тикланиши учун кенг йўл очиб барилиши ҳамда давлат томонидан қўллаб қувватланиши, бу соҳанинг долзарблигини кўрсатиб беради.

Мавзунинг долзарблиги ва зарурати Совет ҳукуматининг ислом динига бўлган муносабатининг моҳиятини очиб беришга, совет ҳукумати ва большевиклар томонидан динга нисбатан олиб борилган таъзийқ ва тақиблар натижасида ислом динини чеклаш, ҳар бир мусулмонни иймонидан, эътиқодидан вос кечтиришга уринишлар, Совет ҳукумати томонидан диний маънавий кадриятларга нисбатан юритилган сиёсати моҳиятини очиб бериш, атеистик қарашларнинг жамиятда кучайтирилиши ва унинг оқибатларини кўрсатиб бериш, Совет ҳукумати томонидан динга нисбатан олиб борилган сиёсат оқибатларини кўрсатиб беришни ўз ичига қамраб олган².

Ушбу соҳада бундай ёндашувларни холисона танқидий ўрганган ҳолда мазкур муаммони ҳар томонлама чуқур тадқиқ этиш, шунингдек, мавзуга оид тарихий манбалардан фойдаланиб, уларни тарихий нуқтаи назардан таҳлил қилиш ва умумлаштириш долзарб масалалардан ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Диннинг келиб чиқиши
2. Илмий ва диний дунёқарашларнинг бир-бирига зидлиги тўғрисида
3. Каммунистик ахлоқ диний ахлоқ

² Олломурадов.Н.(2022).Совет ҳукуматининг динга муносабати ва унинг зарарли томонлари.Ижодкор ўқитувчи илмий услубий журнал.